

Süryani Kültürünün Temel Karakteristiği

Antik Mezopotamya kültürünün verileriyle şekillenen Süryani kültürü, Hristiyanlığın doğuşuyla birlikte gelişen unsurların mayası neticesinde yeni bir anlayış potasından geçerek, biçim ve içerik açısından özgün bir değişime uğramıştır. Böylelikle, ana referans kaynağı olarak, Rabb'in Kelamı'na ve ahlaki normlara dönük bir hissiyata ve hassasiyete evrilmiştir.

Tarihsel süreç içinde, **“İnsan, hak ve hakikate doğrulukla, yaratılanlara da ahlâkla davrandığında insan olur”** gerçeğini deneyimleyerek kavrayan bu kültürün kalem ve kelam erbapları, tüm dünyaya zengin bir literatür ve sınırsız bir miras bırakmış, ruhsal farkındalıkla, sosyal düşüncenin gelişimine hizmet etmiştir.

Dolayısıyla eski dünyanın ve antik çağların ruhunu bugüne taşıyan Süryani kültürünün ana omurgası ahlak ve erdemdir. Zira bu kültür, insan onurunu yücelterek, özgünlüğü ve farklılıkları gözeterek, hiçbir kötülüğe geçit vermeden **“değer vermek ve faydalı olmak”** ilkesiyle küçüklüğün ve büyüklüğün negatif anlamlarına pozitif bakışlar kazandırır.

Ana gayesi, asma ve çubuk ilişkisinde olduğu gibi, yaşamın bütünlüğüne ve sosyal sürekliliğine katkı sunmaktır. Bu kültürün bütün meselesi var olmanın kemalidir. Böyle olunca, ana hedefi yatay ve dikey sevginin yaklaşımlarıyla -içsel dünyayı zıtlıklardan kurtarıp- tamamlayıcılığa, birliğe ve uyuma ulaştırmaktır.

Bu kültür, dengeyi kaybetmemek için benlik aynasına bakmayı öğütler. Var etmek için var olmayı; var olmak içinse var etmeyi esas alır. Taşıdığı öz değerden ve onurdan dolayı ötekiyi olduğu gibi, koşulsuz kabul eder, ona değer verir. Zarar vermek bir yana, aksine, tamamlayıcı ve kolaylaştırıcı olur. Onu araç ve nesne olarak değil, amaç ve özne olarak görür. Karşılıklı güvene dayalı ve özen üzerine kurulu özgecil (diğerkâm) bir ahlaki ön planda tutar. Bu yönüyle de akla yasama; kalbe ise yürütme rolünü verir. Tıpkı vücuttaki kan gibi hayatın damarlarında ve bedenin bütün organlarında dolaşır. İçerik itibarıyla, kişisel gelişim, kişisel disiplin, eğitim, terbiye, ahlak, ilim, felsefe, edebiyat, ibadet, evlilik, idare (kilise, sivil toplum, siyaset), iş hayatı, ticaret, tarım, sanat ve estetik gibi hayatın bütün meslek dallarıyla ilişkilidir.

Sosyal akış içerisinde insanın Tanrı ile olan ilişkisi kadar, insanın (kardeşi) insanla, ekosistemle olan ilişkilerini de düzenler. Benlik ve yaşam algısına sunduğu hayati bilgilerle, ilahi özden gelen insan onurunu koruma refleksiyle hareket eder. Maddi rahatlık kadar, manevi kalkınmayı da yüceltir.

Ahlaki tutarlılığın temeli olan adalet bilincini, hak bilincini, emek bilincini önceleyen açılımcı nitelikleriyle maddi ve manevi beslenmeyi eşit derecede görür. **İnsanı kendine, herkese ve her şeye karşı iyi olmaya davet eder. Bu daveti yaparken, her şeye ölçüyle yaklaşmayı salık verir. Sevgi ve bilgiye ise ölçüsüz sahip olmayı telkin eder.** Bu açıdan bakıldığında monolojik değil, diyalojiktir.

Bunu önemseyen etkileşimlerle helal yolları ve meşru yöntemleri öğretir. Helal yollara ve meşru yöntemlere bağlı olmak için ruhsal dinginlik ve özgünlük modunda kalmayı zorunlu kılar. Çünkü helal yollar ve meşru yöntemler pozitif enerji yani iyilik; haram yollar ve meşru olmayan yöntemler negatif enerji yani kötülük meydana getirir.

Negatif enerjiyi (kötülüğü) pozitive (iyiliğe) dönüştürerek; karşılıklı ihtiyacı esas alarak, alma-verme dengesini gözetir. Kolaylaştırmayı ön planda tutar. Gelişimi esas alan nitelikli hayatı ikinci doğuşa bağlar. **İkinci doğuş veya yeniden doğmak; alışılmış kalıpların dışına çıkmak, içsel perdelerden ve maskelerden kurtulmak, farkındalıkla başlayıp; iç ve dış çatışmalarla geçen, yorucu, zaman zaman da can yakan çetin bir süreç olmasına rağmen bunu temel bir yükümlülük görür¹.**

Nitelikli bir yaşam için ahlaki normlara ve insani donanımlara bağlı kalarak, yaşam yolunda karşılıklı noksanlığı, karşılıklı yetersizliği, karşılıklı bağımlılığı, karşılıklı faydayı gözeterek, değer verme farkındalığıyla karşılıklı güveni sağlamayı salık verir. Dayanışma kültürü ve realitesiyle uyum içinde kalarak, disiplinli yöntemlerini insanperver yaklaşımlarla dile getirir. Bileşiminde ve insancıl değerlerinde ahlaki kötülüğün, karşıt konumlandırmanın² izleri yoktur. **Temel karakteristiği, görme ve duyma farkındalığıyla hak ve had yolunda ruhun iktidarını sağlamaktır. Açılımcı-paylaşımcı yapısıyla hayatın enerjisini zayıflatan her şeyden sakındırmaktır. İçsel dünyanın tali yollarını ilahi sistemin yani hakikatin ana yoluna bağlayarak, hayatın kayıp parçası niteliğindeki erdemleri aktif kılmaktır. Özgünlüğü ve farklılıkları gözeterek, hiçbir kötülüğe geçit vermeden ‘değer vermek ve faydalı olmak’ ilkesiyle büyüklük ya da küçüklüğün negatif anlamlarına pozitif bakışlar**

¹ Ünlü bilim insanı Einstein, ebedi olanın hareket halindeki güzelliğinin önünde var olmanın ona hissettirdiklerini şu samimi sözlerle ifade eder: “**İnsanın özdeşleştiği sınırlamalar ve yetersizliklerden yine de özgürleştiğini hissettiği anlar vardır. Böyle anlarda, insan küçük bir gezegenin noktasında durup, hayretle soğuk ama derinden hareket eden o ebedinin, sırrına akıl ermeyenin güzelliğine bakakalır: Yaşam ve ölüm birlikte akar ve orada ne evrim vardır ne de kader; sadece varoluş.**”

² Karşıt konumlandırma mantığına prim vermediği halde Süryani kültürünün kendi öz yurdunda karşılaştığı olumsuz sonuçlar, sosyal açıdan zaman zaman sorgulanmaktadır.

kazandırmaktır. Ruhsuz zevahiri öne çıkaran egonun tutumlarına karşı özü önceleyen anlamları güncellemektir. İnsandaki özgünlüğü (eşsizliği) gözeterek, görünen-görünmeyen farklılıkları korumaktır. Bütün insanları, canlıları ve doğayı tüm güzelliğiyle kucaklayabilmek adına merhametli farkındalığı ve şefkat çemberini genişletmektir. Kötülüğün ve bencilliğin; iyiliğin ve diğerkâmlığın mücadelesinde diğerkâmlığa zafer tacı giydirmektir. Ruhani gerçeklikten yola çıkarak insanın ‘içsel büyüklüğünü’ yaşamın bütün alanlarında ortaya çıkarmaktır.

Bu karakteriyle insandaki yaşam ağacını (özgünlüğü) sulayarak hayata bağlar. Bu sayede insanın ruhunu yükseltir ve istikrara kavuşturur. Bu yükselme ve istikrarla ego sistemini pozitif şekilde yönetmeyi öğretir. Bu yönetmeyi yaparken, mana dünyasına metafizik boyutlar kazandırır. Düşünceleri geliştirmeye, eylemleri güçlendirmeye, yardımlaşma ve dayanışmaya; bilgi ve bilgeliğe dünyasına katkı sunar.

Ruh-mana ve beden-madde dünyası arasında uyum ve düzeni sağlayan bu katkılar, yaşam yolunda yürüyen biz yolcuların kulağına doğruluğun, iyiliğin ve güzelliğin sırlarını fısıldar. **“İnsan kalıbıyla değil kalbiyle insandır. Değeri aldığıyla değil, verdiğiyle ölçülür”** şiarıyla hayatı kirleten kültürel toksinlere dikkat çeker. Bunu yaparken bilmekten yapmaya ve sonrasında yapmaktan olmaya doğru devam eden yolculukta insanın kendi içine dönmesi, benlik aynasında kendine bakması, kör noktalarını görmesi, kör noktalarını aydınlatması, bu doğrultuda doğru soruları sorması, **içsel büyüklüğünü** keşfetme sürecinde doğru yöntemleri kullanmasını bir zaruret olarak görür.

Çünkü bu kültürün güçlü kalemleri, içsel büyüklüğü keşfetmenin ancak mana dünyasını önceleyen zengin bir kültürle mümkün olacağına inanıyordu. Süryani kültürünün o gönül doktorları bunu önceden bunu fark etmişlerdi. Ve yüzyılların eskit(e)meyeceği, bir iyilik ağacı bırakmanın çilesi içerisinde, bu hedefe katlanarak, edebi üretkenliğin güçlü anlatımlarıyla - yaşamın bütün alanlarında- bunun gereklerini yerine getirmişlerdi. Günümüze ışık tutan eserleriyle bize solmayan bilgiler bırakmışlardır³. Onların bilgeliğini anlayabilirsek, onların düşüncelerinden yararlanabilirsek hayatımıza sandığımızdan daha çok derinlik katmış oluruz. **“Hayata biçtiğimiz anlam, davranışlarımızla şekillenir”** öğretisini miras bırakırken, beklentilerimizi değil, hayatın bizden beklentilerini sorgulamanın çok daha anlamlı olduğunu

³ Süryani literatürü içi malzeme dolu yitlik bir depoya benzer. Bilimsel bir bakışla araştırılırsa o yitlik deponun, günümüzün sosyo-psikolojik çalışmalarına altyapı olabilecek bilgilerle dolu olduğu görülecektir.

dile getirmişlerdir ki bu düşünceye göre hareket edildiğinde tercihler daha makbul, davranışlar daha şevkli, bilinç seviyesi daha derin bir hal alır.

Değerin değersizleştiği, anlamın anlamsızlaştığı, hakikatin buharlaştığı süreçlerde ister istemez hayatın tadı kaçır. Hatta çölleşir. Bu tür bir hissiyatın yaşandığı günümüzün koşullarında zihniyet değişikliği kaçınılmaz bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyaç, genelde yaşam algısını, özelde ise benlik algısını geliştirecek bilgileri ve ahlaki değerleri merkeze alan bir zihniyet değişimi ile karşılanmalıdır. Büyükmeye inat, var etmek için var olmanın⁴ gerekliliğine çok vurgu yapan ve bu sayede evrensel kültüre özgün değerler katan o “**varoluş**” erlerinin, o gönül dostları Süryani üstatların taşıdığı hikmet, düşünceleriyle birlikte öğrenilir, öğretilir, idrak edilir ve tanıtılırsa, işte o zaman arzulanan zihniyet değişiminin mayası çalınmış demektir.

İlahi lütufları nefsin mülkiyetine ve yetkisine bırakmamayı gözetken Süryani kültüründe; kibirlenmek, böbürlenmek; insanoğlunu, negatif amaçlar için sahiplenmek, onu baskı altında tutmak, sömürmek ya da istismar etmek yahut zapturapt ve tahakküm altına almak diye bir şey yoktur⁵. Büyüklük, bilgiçlik ve sahiplik taslamak hiç yoktur. Sevgiyi, saygıyı, samimiyeti, sorumluluğu, sadakati, tutarlılığı sağlıklı kılmak vardır. Tamamlayıcı anlayışla özgünlüğü geliştirmek ve büyötmek, güçlendirmek ve özgürleştirmek vardır. Ve bunlara hizmet etmek ve katkı sunmak vardır. Zira bu kültürün ana referans kaynağı, büyük ölçüde Rabbin Kelamına ve ahlaki donanımlarına dönüktür. Bu nedenle “**bireysel farklar**” ilkesinden hareketle insanı ayakta tutan zekâ, yetenek, beceri vs. donanımları karşılaştırma yanlışından sakındırır. Gelişim psikolojisinde var olan “**bireysel aykırılıklar ilkesi**” gibi, insanın özgünlük ve eşsizliğine vurgu yaparak kıyaslama ve rekabetin yanlış taraflarına dikkat çeker.

⁴ **Var olmak; kendini bilmek, kendini bulmak, kendi olmak, kendini aşmak ve başkasına ulaşmak** yolculuğunun nihayetinde yer alan bir olgunluk aşamasıdır. Var olmak, bu anlamda, kişinin nefisle olan mücadeleyi kazanması, büyüklük-küçüklük gibi aşağılık komplekslerini yenerek kendine gelmesi ve kendini aşması yolculuğudur.

⁵ Tahakküm etme güdüsüyle davranan insanın özgünlüğü ve özgürlüğü kaybolur. Bu da, hayatın özüne ve insan onuruna aykırıdır. İnsanı hem kendine, hem ötekine köle eder. Süryani kültürü bu yaman çelişkiye dikkat çekerken, tahakkümün zihinsel tortularını yok etmeye çalışır. Yerine tamamlayıcı anlayışın (şumloyo) mantığını, sevgi ile hizmet etmeyi ikame eder. Bencilleşmeye karşı diğerkâmlıkla buluşturur.

Hayatın bütün alanlarında ve bütün ilişkilerde ve dahi ikili ilişkilerde var etmeyi gözetken Süryani kültüründe, haksızlık ve mağduriyet yaratan ve insanlar arasında nifaka neden olan keyfiliğe, düşmanlığı körükleyen niyete, söyleme, eyleme yer yoktur. Bu kültür, bu şeylere asla prim vermez. Bu kültürün özündeki değerlere göre, hayattaki tüm makamlar, mevkiler, statüler, insanlığa faydalı olmak için vardır. İnsanlığa faydalı bir yaşam sürmek, Tanrı'ya yapılan en büyük ibadettir.

İnsan bulunduğu makamın hakkını -iyi çobanın hissiyatıyla- yerine getiremiyorsa, egosuna ve hırslarına teslim olmuş demektir. Dolayısıyla yaşam ve benlik algısını değiştiren önemli didaktik üsluplar ve anlamlar taşıyan Süryani kültürünün temel amaçlarından biri (hatta en önemlisi) egoyu törpüleyen içsel devrimdir. Ve buna katkı sunarak, zihnin patolojik sorunsalını, ruhun istikrarlı ve sağaltıcı düşünceleriyle ısıtmaya; zihinle kalbi bağdaştırmaya çaba göstermesidir.

Tedavi edici yöntem ve disiplinlerle bu sorunsalı, sosyal donanımlara dönüştürmesidir. İnsan zihnini, bencillikten, kibirlenmeden, kurumlanmadan, aykırılıktan, karşıtlıktan arındırmasıdır. Duyularını, düşüncesini, alt ve üst bilinç yetisiyle birlikte ilahi hakikatin ve hikmetin olgunluğuna, kreatif üretkenliğine; yani gerçek sevgi diyarına yükseltmesidir. İçsel çelişkilerin bulunmadığı hatta bunların esamesinin dahi okunmadığı, güçlü bağlarla söz konusu zihin yapısıyla ilişki kurarak, geniş bir yürek birliğine yöneltmesi ve böylesine bir makama yükseltmesidir.

Karşıt konumlandırmadan uzak objektif ve bilimsel bir yaklaşımla bölgenin sosyo-kültürel felsefi arka planı irdelenirse, bunun böyle olduğu görülecektir. Altın çağında (3. ve 10. yy) Süryani kültürü hayatın tuzu gibi işlev görmekteydi. Bölgenin çırasıydı. Aziz Mor Afrem (303-373)'in **“Herkes karşı güler yüzlü ol. Elinden geldiğince insanları mutlu etmeye çalış”** sözü bunun somut bir örneğidir. Bu edebi yaklaşım, bilimsel açıdan da sağlıklı ve nitelikli yaşamın temel ahlaki disiplinini oluşturmaktadır.

Süryani kültürünün holistik bakışına ve şefkatli olmaya dayanan yaklaşımlarına binaen, Mezopotamya'da ovasında buğday vs. tohum taneleri sevgi eylemiyle, belli bir ritüelden sonra tarlaya atılır. **“Benim ihtiyacım bu”** demeden önce, **“onun ihtiyacı ne”** mottosuyla günümüzün bencil yaklaşımlarını elinin tersiyle iten **“ekin ritüeli”**, bunu çok güzel ifade

etmektedir⁶. Süryani çiftçi geniş bir yürekle tohumunu şu duayla tarlaya atar: **“Allah’ım! Attığım bu tohumda önce senin hissen olsun. Ondan sonra komşuların, yetimlerin, öksüzlerin, kimsesizlerin, dulların, düşkünlerin, fakirlerin, sakatların, körlerin, bedensel engellilerin, tüm muhtaçların, kuşların, kartalların ve cümle hayvanların hissesi olsun...”**

Her daim sürekliliği gözeten Süryani kültürünün gönül dostları yapılan hizmetin faydası konusunda şöyle derler: **“Sadece bir kişiye bile faydalı olabilmiş ve onu kazanabilmişsen, yararı bizzat sana dokunacak nice bir hazine bulmuşsun demek... Şayet rastlantı sonucu hizmetin fayda vermez ise, anne gibi düşün. Doktorların yetersizliğini gören anneye oğlunun tedavisini ihmal etmek yakışır mı?”**

Görüldüğü gibi, bütün bunları kavrama noktasında var olma mücadelesini zaferle taçlandırmak gerekir. Çünkü Süryani kültürüne göre, var olmak, kendini bilme, kendini bulma, kendini aşma ve başkasına ulaşma yolculuğunun sonunda elde edilen bir olgunluk aşamasıdır. Var olmak, kişinin nefsiyle mücadelesini kazanması, büyük ya da küçük tüm kompleksleri yenmesi, kendine gelmesi ve kendini aşması yolculuğudur. Benliğe ayna tutma yolculuğudur.

Kompleksleri yenmek için **“varoluş”** yolculuğunu egonun/dünyanın ayartılarına direnerek **“Dünyada sıkıntınız olacak. Ama cesur olun, ben dünyayı yendim!”** (Yuhanna 16: 33) sözünden güç alarak yapmak gerekir. Bu da ancak engelleri aşarak yeniden doğarak; egoya/dünyaya teslim olmadan, aksine egoyu kontrol altına almakla mümkündür. Unutulmasın ki, var olma yolculuğunda benlik aynasına bakmayan, egoya/dünyaya teslim olan, yol alamaz. Hatta yola çıkamaz. Çıksa dahi gelgitler yaşar, bu yolda kaza geçirir. Egoya teslim olan asla izi sürülen, takip edilen, hakikate rehberlik eden yol olamaz. Çığır açamaz.

Yusuf Beğtaş

⁶ Etkin diğerkâmlığın bütün anlamlarını içeren, dilden dile, kuşaktan kuşağa aktarılan bu **‘ekin ritüeli’ni** ilk duyduğumda çok şaşırdım. Bu dua ilk kez, Şırnak-Silopi’ye bağlı Hassana (Kösrali) köyünde -muhtar Elişa Beğtaş tarafından- kulağıma çalındı. Daha sonra yöredeki diğer Süryani köylerinde de okunduğunu öğrendim.